

הזאה טעון כיבוס בגדים, ואם לאו – אינו טעון כיבוס בגדים (עתוס'. ורעק"א נשאר בצ"ע).
 ויש לומר בפשוטו שאין לעקור 'מזה' מפשוטו, והלא המזה אינו בהכרח נוגע במים אבל הוא נושאם.
 וקבלו רבותינו שמקרא זה אינו מדבר בהזאת טהרה [ויש לכך גם סימוכים לא מעטים מלשון הכתובים],
 אלא בשאר הזאות כלומר בכל מסיט ומזיז את המים (עפ"י פרוש רש"ר הירש; חדושים ובאורים. ע"ש שהראו על
 פי פשט המקראות שצריך לפרש כן).

(ע"ב) 'כאן בהטבת שתי נרות כאן בהטבת חמש נרות'. סדר הטבת הנרות בהרחבה לשיטות הראשונים השונות
 – נתבאר בתמיד ל.

*

'... אבל הנכון לפי מה שהזכרתי למעלה שופרה אדומה קצתה קדש וקצתה חול; קצתה חול
 בהעבירה רוח הטומאה, וקצתה קדש שכתוב קראה 'חטאת' ולכך עשו בה מעלות יתרות על
 שאר הקדשים. ועל כן היא מטמאה את הטהורים מצד קדש שבה ומטהרת הטמאים מצד חול
 שבה בהעבירה רוח הטומאה מעליהם...' (רבנו בחיי חקת).

*

'ענין טומאת מת הוא כי 'אין מיתה בלא חטא' (שבת נה.). והגוף המת שייך לנפש שחטאה ומעידה
 על תוקף החטא, ונגיעה כלשהי פועלת על פנימיותו של האדם החי ומכניסה טומאה בלבו.
 והאדם עולה מזה על ידי מי חטאת, מפרה אדומה שנעשה אפר, זכר לחטא העגל. והיינו ביטול
 גמור של החטא וענינו. אבל לטהור, גם זכר ביטול החטא מטמא כידוע, שעל כל פנים זוכר גם
 את החטא (כדברי האריז"ל הידועים שכתב להיזהר בוידויים שלא יהרהר בחטא עצמו) וולכן
 כל העוסקים בשריפת הפרה מיטמאים, וכן כל העוסקים בשריפת פרים הנשרפים והמשלח את
 השעיר לעזאזל, וכן הנוגע במי חטאת שלא על מנת להזותם על טמא, אבל המזה מי חטאת
 לטהר טמאים אינו נטמא – כי היורד קצת כדי להעלות אחרים ועושה בזהירות וצניעות
 הדרושות, אינו נפגם (מתוך מכתב מאליהו ח"ד עמ' 172).

דף טו

'מערב ועד בקר... אין לך עבודה שכשרה מערב עד בקר אלא זו בלבד'. אין הכוונה שהיא עבודה
 שכשרה מערב עד בקר – שהרי מצות הדליקה בין הערבים ככתוב, ואם המתין עד הערב כבר ביטל
 מצות עשה [אלא שמכל מקום חייב עדיין להדליקה, וכמו נר שכבה – מדליקה כל הלילה. כנמנחות פה
 – ע' שו"ת הרשב"א עט שט].
 ואפשר לפרש שזה שאמר 'כשרה מערב עד בקר' – שאם לא הדליק מדליק כל הלילה. וכן פירש השואל
 בתשובת הרשב"א (שט).
 אבל הרשב"א שם השיב שאין הפירוש כן שהרי למדו מן הכתוב הזה שהדלקת הנרות היא עבודה

המאוחרת ואין אחריה עבודה, אלא זהו פירוש מערב עד בקר – בעבודה זו שובתות העבודות עד בקר (עפ"י חזון איש מנחות ל,ז. וכן יש לפרש לשון רש"י בזבחים יא סע"ב).

ויש שנראה מדבריהם לפרש שמצות הדלקת הנרות כשרה אף בלילה (עפ"י המאירי; תוס' מנחות פט. ד"ה איך. וע' גבורת ארי שתמה על דבריהם. וע"ע חזו"א מנחות לו,ה).

בספר מקדש דוד (כא,א) הקשה מדוע הדלקת נרות דוחה שבת והלא אפשר להדליקם במוצאי שבת שהרי כשר להדליק מערב עד בוקר – וקושינו שייכת רק לפי הפירוש האחרון אבל למש"כ החזו"א אין כאן קושיא, שזמן מצות ההדלקה מבעוד יום דוקא. וע"ע במש"כ להלן כט.

'אלא רב פפא מאי טעמא לא אמר כאביי'. הגם שלאביי ה'נרות' שבכאן אינן אותן 'נרות' דלהלן – הלא רב פפא עצמו סובר (במנחות נה) שעדיף להעמיד באוקימתות נפרדות וכתנא אחד מאשר להפך (מצפה איתן).

'מאי טעמא דרבי שמעון איש המצפה? אמר רבי יוחנן משום חד דבי רבי ינאי: אמר קרא ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עלת התמיד יעשה ונסכו – עולה היא, ואמר רחמנא עביד בה מעשה חטאת'. דרש משינוי לשון הכתוב על עלת התמיד, ובשאר מקומות נאמר 'מלבד עולת...'. ועוד, עיקרו של הכתוב הזה מיותר לדרשה שהרי כבר ידענו ממקום אחר שהתמיד קרב בכל יום תחילה לכל המוספים (עפ"י גבורת ארי; שיח יצחק).

ז'ליתן שתיים שהן ארבע כמעשה עולה וארבע שהן ארבע כמעשה חטאת? לא מצינו... התם פיסוק מתנות בעלמא היא' ואינו כמעשה חטאת ממש שהרי בחטאת הוא טובל אצבעו בדם על כל מתנה ומתנה ואילו כאן כשנותן שתיים שהן שתיים אינו טובל אצבעו ביניהם, ואין בשתייהן אלא כשיעור מתנה אחת אלא שהוא מפסיק אותה ונותן חציה במערב וחציה בדרום – הלכך אין זה מעשה חטאת. ואולם לעשות מעשה עולה ואחר כך ככל מעשה חטאת, הרי זה שינוי גמור ולא מצינו כזאת (רבנו אליקים. וע"ע שיח יצחק).

'לא מצינו דמים שחציין למעלה וחציין למטה. ולא, והתנן הזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה? – כמצליף. מאי כמצליף? מחוי רב יהודה: כמגנדא'. רש"י מפרש: כשליח בית דין שאינו מכה במקום אחד, כך זה נותן הראשונה למעלה והשאר מתחתיה זו למטה מזו.

[לפירוש זה אפשר שחציין היה ניתן למעלה וחציין למטה, אלא שלא נתכוין למקום מסוים, לא למעלה ולא למטה, ואיך שיצא יצא. כן משמע מרבנו אליקים.

אך לכאורה אין לפרש כן בדעת רש"י שהרי רש"י מפרש קושית הגמרא שבסמוך, 'מאי לאו אפלגיה דמזבח' – כיון שזוהו שבע הזאות אי אפשר שלא יהא מהן לא למעלה ולא למטה. והלא אינו מתכוין למעלה ולמטה ובכל זאת מקשה שמצינו חציין למעלה וחציין למטה. לכן צריך לומר שנותן הכל במקום אחד, למעלה או למטה. אכן רבנו אליקים לשיטתו מפרש הקושיא אחרת (כפר"ח ותוס' ועוד): כיון שנתן על קרנות המזבח, א"כ כשנותן על חציו נמצא שנותן בשני מקומות, למעלה ולמטה. אך גם לפרש"י יש לישב שבקושיא הנחננו שהקפידה תורה על חצי המזבח וע"כ הטעם הוא כדי שיהיה מקצת למעלה ומקצת למטה, דהא א"א לצמצם. ותרצו שאין קפידא בדבר אבל אפשר שחציים למעלה וחציים למטה.

ועוד יש לומר, כיון שלא נתן על הכפורת ממש אלא כנגדה מרחוק והיו הדמים ניתנים בארץ (כדלהלן ג), אם כן אין כאן חציין למעלה וחציין למטה שהרי לא נתכוין למקום מסוים וגם לא הגיע הדם לכפורת לא למעלה ולא למטה. משא"כ במזבח הזהב].

ויש מפרשים 'למעלה' ו'למטה' על מצב היד ותנועתה; אחת למעלה – מזה על ידי הורדת היד, כאשר גב היד נתון כלפי מעלה. שבע למטה – גב היד כלפי מטה ומזה מלמטה למעלה. אבל נתינת הדם כולה על מקום אחד (הערוך 'נגד') בשם רבי משה הדרשן מנרבונא. ובאופן דומה: 'אחת למעלה' – ידו מוצבת לפני ההזאה כשהאצבעות כלפי מעלה. 'שבע למטה' – האצבעות כלפי מטה [וכן שליח בית דין המלקה, כשמכה שלישי מלפניו אצבעותיו כלפי מעלה, וכשמכה מאחוריו אצבעותיו כלפי מטה ותנועת ההלקאה מלמטה למעלה] (תוס' ישנים ועוד. ועריטב"א ששילב פירוש זה בפרש"י. וכ"כ רש"י בזבחים לח.). וע"ע ריטב"א כאן, מאירי נד, תו"י נז, ובמובא להלן נה.

*

כל פינות (צ"ל פניות. ריעב"ץ) שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין' –
 'יש בזה רמז נפלא, כי ההולך בתום ומקדש שיעור-קומה שלו, כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו ומחשבותיו והרהוריו – אז הוא מרכבה לסטרא דימינא, ואם הוא מטמא עצמו ח"ו אז הוא מרכבה לסטרא דשמאלא בר מינן. ועל זה אמרו רבותינו ז"ל (שבת פח:): למיימינים בה סמא דחיי, למשמאילים בה סמא דמותא' (של"ה יומא קנד).

דף טז

זתנן לפנים ממנו סורג, ותנן לפנים ממנו החיל עשר אמות ושתים עשרה מעלות היו שם... משמע מכל הסוגיא שקרקע הר הבית מהפתח התחתון ועד הסורג היה במישור ולא בשיפוע. וכן כתב הרמב"ם בפרוש משנה זו. וכן כתב בתוס' רי"ד. ואף על פי שבכמה מקומות משמע שהר הבית היה משופע [שלכך הר הבית אינו מתכבד, כמו שכתב רש"י בפסחים ז.]. – אולי רק כנגד רוחב הפתח היה השטח ישר, ובצדדים היה שיפוע. או שמא היסוד שתחת חומת ההר היה מוגבה עד שאיסקופת פתח ההר היתה בגובה מקביל לאסקופת הסורג, והיו עולים במעלות במבוא לפתח ההר. וצריך עיון (שפת אמת. וע"ע בתו"ט וברש"י ריש חגיגה).

'לפנים ממנו החיל עשר אמות'. רש"י מפרש: שטח החיל לרחבו היה עשר אמות. ויש מפרשים שהכוונה בשיעור זה לגובה החיל (כ"ה לגירסה אחת ברמב"ם בית הבחירה ה, ג ובמשנת מדות ובמאירי. לפירוש זה נראה ש'החיל' עצמו הוא החומה – ערמב"ם שם וגמרא פסחים פו. והמאירי כתב שיעור זה של עשר אמות הן ברוחב ההיקף הן בגובה הכותל).

'מעלה היתה שם וגבוהה (כ"ה בראשונים) **אמה ודוכן נתון עליה**. מפרש"י (ומאירי כאן ורע"ב במדות ב, 1) מבואר שהדוכן היה בנוי בעזרת ישראל. ויש מהראשונים שנקטו שהדוכן היה בעזרת כהנים, בכלל י"א אמה (עפ"י רמב"ם בית הבחירה ו, ג; רא"ש מדות ב, ה-ד).

לדעת רש"י רוב הראשונים, דוכן זה היה משמש לשירת הלויים על הקרבן [ואילו חמש עשרה המעלות שבין עזרת נשים לעזרת ישראל, עליהן עמדו הלויים לשיר רק בשמחת בית השואבה (ערש"י ותוס' סוכה נא)]. והכהנים היו נושאים כפיהם במקדש בשתים עשרה המעלות שהיו בין האולם ולמזבח, ולא על דוכן זה (ע' משנה תמיד ז, ב; רמב"ם תפלה יד, יד תו"מ ו, ה).

- להזאה [שאינן מלאכה פוסלת אחר שהניחו את האפר במים]. נתכוין להזות על הבהמה – נפסלו המים [שהרי זה כנושא מי חטאת שלא על מנת להזות, הלכך נטמא הנושא ופסל את המים. ונראה שזוהו כדעת חכמים, אבל רבי אלעזר סובר מי-חטאת שנטמאו – מטהרים. ע' זבחים צג].
ונראה שאם בשעת הטבילה נתכוין לבהמה – טבילתו פסולה לדברי הכל (עפ"י חזון איש קכו, יב. וכן פירש את דברי הרמב"ם (פרה י, ח). וע"ע חזו"א פרה ו, ה-ז).
- ב. נפקותא נוספת בכך שאינה הזאה, שהנושא את המים כדי להזות על דבר שאינו מקבל טומאה [ולא הוה לבסוף על האדם] – נטמא, שלא כנושא לצורך הזאה (ע' חזו"א פרה ו, ה).
ג. הוה על הטמא ולא נתכוין לטהרו; בתו"י (להלן מב): נקטו שמועילה הזאתו. וכן דעת הראב"ד (פרה י, ז). אבל הרמב"ם (שם) מצריך כוונה לטהרה (וערש"י סוטה לט רע"א; תוי"ט פרה יב, ב).

דפים יד – טו

כו. מהו סדר העבודות דלהלן; הקטרת קטורת, הטבת הנרות, שחיטת התמיד וזריקת דמו?

נחלקו תנאים על סדר עבודות השחר; לתנא דמתניתין [הוא רבי שמעון איש המצפה. רבי יוחנן], הקטרת קודמת להטבת הנרות. ופירשו דהיינו להטבת שתי נרות אחרונות, שבתחילה מטיב חמש נרות ואח"כ מקטיר קטורת וחוזר ומטיב שתי נרות (אבל אין דעה הסוברת קטורת קודמת לכל הנרות. רש"י). ולתנא דמסכת תמיד, וכן לאבא שאול, מטיב תחילה את כל הנרות ורק אחר כך מקטיר קטורת (בבבא בבבא בהיטיבו את הנרת – ואח"כ – יקטירנה).

שחיטת התמיד וזריקת דמו; לרבנן (וכן דעת תנא דסדר יומא – להלן כה לא:): היו נעשות קודם להטבת הנרות. ולאבא שאול, זריקת הדם היתה בין הטבת חמש נרות להטבת שתי נרות (כן אמר אביי לג). וכתבו התוס' שאפשר שרב פפא חולק וסובר שגם לאבא שאול מקדים דם התמיד להטבת הנרות. ואילו תנא דתמיד סובר שזריקת התמיד נעשית לאחר הטבת הנרות.

לדברי הכל שחיטת התמיד וזריקת דמו קודם לקטורת, ואילו הקרבת אברי התמיד של שחר על המזבח היתה לאחר הקטורת (כדלהלן לא: לד.).

א. הרשב"א (בשור"ת, ח"א עט) צדד שאפשר לדעת תנא דתמיד לא היה הפסק כלל בהטבת שבעת הנרות (וכ"כ בחדושי הר"ן שבת כב: בשם הרא"ה. וכ"כ מהרש"א [עפ"י התוס'] כאפשרות בדעת רב פפא. וע' בשפת אמת).

ב. לדברי אבא שאול, יש אומרים ששחיטת התמיד היתה נעשית קודם לתחילת הטבת הנרות (עפ"י הגר"א תמיד ג, א) או היתה בזמן ההטבה ולא היו מדקדקים בה מפני שאינה עבודה לפיכך יכולה להעשות קודם ההטבה או לאחריה (עפ"י פירוש הראב"ד שם פ"ד). ואולם רש"י (ד"ה כאן, ולהלן לג. ד"ה לדם. וכ"ה במפרש בתמיד) ועוד ראשונים נוקטים שגם השחיטה היתה לאחר הטבת חמש נרות כמו זריקת דמו.

ג. הרמב"ם (תמידין ו) פסק כחכמים. ויש ראשונים שנקטו להלכה כאבא שאול (ע' קרי"ס שם ג טאו"ה מה ובב"י). ובדיעבד בכל אופן אינו מעכב, וכן שאר סדר תמיד אינו לעיכובא (עפ"י לקוטי הלכות תמיד).

בין הערבים, הכל מודים שהקטרת קודמת לנרות (מערב עד בקר – אין לך עבודה שכשרה מערב עד בקר אלא זו בלבד). והיתה נעשית לאחר הקרבת האברים למזבח, קודם הקטרת הנסכים (משנה לא:).

יש אומרים שאף בין הערבים היתה הקטורת מפסקת בין הדלקת חמש נרות לשתים. ויש חולקים (ע' בשו"ת הרשב"א ח"א עט שט).
ע"ע להלן לג.

דף טו

כז. א. מתן דם התמיד על המזבח – כיצד?

ב. האם מצינו דמי-קרבן שניתנים חציים למעלה וחציים למטה?

א. למשנת סדר תמיד, דם התמיד ניתן בשתי מתנות שהן ארבע כשאר עולות. תחילה בקרן מזרחית צפונית [ולא מזרחית-דרומית – כי עולה טעונה יסוד וקרן זו לא היה לה יסוד], ואחר כך במערבית דרומית. [ולא להפך – מערבית-דרומית ואח"כ מזרחית-צפונית – כי כל פינות לא יהו אלא לימין, וכשנותן דם החטאת עולה בכבש ופונה מזרחה תחילה, שהיא הימנית לו. וכן בכל הדמים אעפ"י שאינו עולה בכבש. ערש"י ותוס'].

רבי שמעון איש המצפה מְשַׁנֵּה בתמיד משאר עולות; לאחר מתן הדם בקרן מזרחית צפונית נותן אחת מערבה ואחד דרומה (ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עלת התמיד יעשה ונסכו – עולה היא, ואמרה תורה לעשות בה מעשה חטאת, והיינו תחילה אחת שהיא שתיים כעולה ואחר כך שתיים שהן שתיים כחטאת).

הלכה כסתם משנה במסכת תמיד, דלא כרבי שמעון איש המצפה (עפ"י רמב"ם מעשה הקרבנות ה,ו).

ב. לא מצינו דמים שחציים למעלה וחציים למטה [ומתנות דם הפר והשעיר שעל הכפורת, היו כולן במקום אחד (תוס'). ועכ"פ לא היו מכוונות חציין למעלה וחציין למטה. ע' בפירושו רבנו אליקים]. וכן מתנות הדם שעל המזבח הפנימי – כולן היו למעלה, על קרנותיו וגגו].

דוקא במקום אחד לא מצינו, אבל מצינו שנותן מדם הפר ומדם השעיר על קרנות מזבח הפנימי ושופך השיריים על יסוד המזבח החיצון, ושפיכת-שירים זו מעכבת לפי דעה אחת (עפ"י זבחים לח: וכ"ג רבנו חננאל כאן).

דפים טו – יז

כח. א. אלו לשכות היו פתוחות לבית המוקד, והיכן היה מיקומן?

ב. אלו לשכות היו במקצועות עזרת נשים?

ג. מי הוא תנא דמסכת מדות?

ד. האם פתח ההיכל יכול להראות דרך פתח מזרחי של הר הבית?

א. ארבע לשכות היו לבית המוקד, כקייטונות הפתוחות לטרקלין; שתיים (הדרומיות) בקודש ושתים (הצפוניות) בחול, שבית המוקד נמצא בצפון העזרה (רמב"ם בית הבחירה ה,ט; תוס' – עפ"י משנה מדות א,ה), חציו בשטח העזרה וחציו מחוצה לה (כפרש"י ועוד. וי"א שכולה מחוץ לעזרה אלא ששתי לשכות היו מקודשות, ויתכן שהיו פתוחות לעזרה), וראשי פספסים מבדילים בין קודש לחול.